

УДК 316.334

Любчук, В. (2018). Сучасне місто: чинники формування та перспективні напрями розвитку. *Соціологічні студії*, 2(13), 54–58. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-53-60>

Сучасне місто: чинники формування та перспективні напрями розвитку

Валентина Любчук –
кандидат соціологічних наук,
старший викладач кафедри
загальної і соціальної психології
та соціології,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна
E-mail: veraveran@ukr.net

Valentyna Liubchuk –
PhD in Sociology, Senior Teacher,
Department of General and Social
Psychology, and Sociology
Lesya Ukrainka Eastern European
National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: veraveran@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7135-711X>

DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-53-60>

Received: September, 2018

1st Revision: October, 2018

Accepted: November, 2018

У статті розглянуто різні типи сучасного міста, охарактеризовано чинники, які впливають на його розвиток. В основу проаналізованої типології сучасного міста покладено людиноцентрований підхід, тобто вагому роль відіграє саме міський мешканець, а точніше – міська спільнота. Ураховуючи суспільні реалії, поширення інноваційних технологій, розширення меж індустрії культури, а також необхідність зростання екологічної безпеки та збереження довкілля, поділяємо сучасне місто на такі типи, як «зелене місто», «розумне місто» й «креативне місто», що уможливило усвідомлення формування міста, у якому буде комфортно всім мешканцям.

У формуванні сучасного міста вагому роль відіграє культурний чинник, що полягає в конструюванні історичної пам'яті та відповідних пам'яток як символів визначних подій і видатних постатей. Наявність історичних пам'яток у місті не лише відображає певні історичні події, але й слугує символом певної епохи чи діяльності видатної постаті. Для сучасних українських міст важливий процес декомунізації та актуалізації національного пласту й відтворення його в міському просторі за допомогою створення історичних пам'яток, назв вулиць тощо.

Збереження та відтворення є частиною образу сучасного міста, що робить його привабливим для мешканців і туристів. Особливо перспективний напрям розвитку для сучасного міста – залучення міської спільноти до вирішення важливих питань, адже в сучасному суспільстві громада має значні ресурси. Окрім активності міської спільноти, необхідне налагодження відносин із владою та бізнесом. Підтримка останніми ініціатив мешканців підвищить шанси їх реалізації.

Ключові слова: місто, міські мешканці, образ міста, історична пам'ять.

Liubchuk Valentyna. The Modern City: Factors of Formation and Perspective Directions of Development.

The author analyzes the typology of a modern city, which is based on the central role of the inhabitants of the city and the city community. The division of the modern city into such types as «green city», «smart city», «creative city» has shown the importance of taking into account modern factors of development of society: the spread of innovative technologies, environmental safety, and actualization of the culture industry.

The formation of a modern city plays an important role in the cultural and historical factors. The construction of historical memory emphasizes the importance of historical monuments, events, figures. The process of de-communization has touched every Ukrainian city and had an emphasis on the national stratum. This was primarily aided by the Revolution of Dignity. Preserving the memory of the actual historical and cultural events becomes meaningful in creating new historical monuments. The image of a modern Ukrainian city is made up of its cultural and historical parts, which are especially attractive for residents and tourists. The results of some sociological studies have shown that the inhabitants are satisfied with their city; they want to live and work in it. The vast majority residents of Lviv are proud of their city and believe that their life depends on them. The inhabitants of Lutsk are also happy with their lives in the city. They think it's comfortable and compact. Each city has its own development potential. Today, in order to achieve a better result, in our opinion, it is necessary to combine the efforts of the city community, authorities and business to solve the urgent problems of the city and implement joint projects to improve the work of city structures.

Key words: city, city inhabitants, image of the city, historical memory.

Любчук Валентина. Современный город: факторы формирования и перспективные направления развития. В статье акцентируется внимание на характеристике типов современного города, факторов, которые способствуют его формированию. Обращение к теории нового урбанизма показывает актуальность участия городского жителя, а особенно городского сообщества, в развитии современного города. Деление современного города на «зеленый», «умный», «креативный» только подчеркивает влияние тех или иных факторов, которые влияют на его расширение как пространственно, так и культурно, социально и т. д. В формировании современного украинского города особенную роль играет конструирование исторической памяти. Декоммунизация и появление новых исторических памятников указывает на изменения во внешнем и внутреннем облике города. Перспективным направлением в становлении современного города является активная роль городского сообщества в решении проблем, особенно во взаимодействии с властью и бизнесом.

Ключевые слова: город, городские жители, образ города, историческая память.

Постановка наукової проблеми та її значення. Місто постає важливим соціально- та культурно-просторовим утворенням, у якому відбуваються основні зміни, що впливають на функціонування як різних сфер людської життєдіяльності, так і на розвиток суспільства в цілому. На сьогодні місто перестає бути лише місцем роботи чи проживання, чи задоволення культурних та дозвілєвих потреб, професійно-особистісної реалізації, воно поєднує всі ці компоненти, виходячи з масштабів міста, його густоти заселення, особливостей зонування й інших чинників.

Аналіз останніх досліджень проблеми. Доробок дослідників міста вражає своєю різноманітністю та виключністю сприйняття актуальності того чи іншого аспекта дослідження. У поле зору науковців потрапили такі важливі аспекти дослідження міста, як «публічний простір міста» (Жулькевська, 2012; Грищенко, 2016), «міська ідентичність» і «міська ідентичність як локальна ідентичність» (Мусієздов, 2013, 2015; Баласанян, 2017), мобільна поведінка мешканців (Коваліско, Сенюра, 2016), формування образу міста (Шепеленко, 2013; Козлова, 2017), збереження й відтворення історичної пам'яті в містах (Мусієздов, 2015; Міхно, 2015, 2017), перспективи розвитку міста (Демичева, 2013; Козлова, 2016; Сальнікова, 2018), типологія міст (Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін, 2017) тощо.

Зважаючи на останні публікації, місто, міська проблематика справді є актуальним об'єктом для вивчення. Та все ж у них здебільшого переважає якийсь один чинник розвитку міста. Спробуємо окреслити, яким є сучасне місто з його проблемами та способами розв'язання.

Мета й завдання статті – визначення чинників, які впливають на формування сучасного міста та особливостей розвитку міста як соціально-просторового утворення й перспективних шляхів його функціонування.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В одному із визначень поняття «місто» розглянуто як «історично сформовану територіально локалізовану форму організації життєдіяльності суспільства, основою функціонування якої є механізм міського устрою, що виражає спосіб взаємозв'язку підсистем, які формують просторову структуру» (Соціологічна енциклопедія, 2008).

Із цього випливає декілька обов'язкових елементів міста: по перше, воно є формою організації людей; по друге, має територіальні межі; по третє, є історичною формою; по четверте, передбачає взаємозв'язок усіх підсистем, із яких складається.

Безумовно, що в різні історичні епохи змінювалися зони, розміщення різноманітних культурних, соціальних й інших споруд. Зрештою, роль міста та мешканців теж зазнавала змін.

Яким має бути сучасне місто? Напевно, варто уточнити критерії, за якими можливо його оцінювати: місто для мешканців, місто для влади, бізнесу, для інших інституцій? А можливо, місто має бути саме таким простором, у якому гармонійно співіснують усі ці інституції?

На нашу думку, аналізуючи сучасне місто в його різноманітності, потрібно враховувати чинники, які впливають на його розвиток: урбаністичні, соціальні, культурні тощо. Для сучасного українського міста, важливі, зокрема, й урбаністичні чинники, що стосуються проблеми зонування та сегрегації. Оскільки не йдеться про будівництво міста, а лише про аналіз реального міста, то одним із важливих напрямів є його зонування. Особливо актуально це для промислових та великих

міст, у яких, окрім промисловості, також спостерігається велике скупчення транспорту, що згубно діє на екологічну ситуацію тут. Інший аспект, який теж становить інтерес для вчених різних наукових напрямів (від урбаністів, антропологів до соціологів), пов'язаний із розвитком міста як територіальної форми, зміною його зон, сегрегацією, впливом шкідливих речовин на життя мешканців міста, появою внаслідок цього екологічних проблем тощо.

У сучасній парадигмі розвитку міст основний акцент переноситься саме на формування «нового» міста, яке суттєво відрізнятиметься від індустріального міста. Загалом концепція нового урбанізму (New Urbanism) використовує людиноцентрований підхід до планування міста. Таке місто передбачає уникнення жорсткого зонування території, насичення комунікаціями, які проникли вже в усі сфери життєдіяльності людини, а також залучення громади до життя міста, його планування, формування, розвитку.

На сьогодні внаслідок розвитку техніки та появи інноваційних технологій, з одного боку, забезпечення екологічної безпеки мешканців – з іншого, існує необхідність розгляду інших типів міст, які б відповідали потребам самих мешканців. Це стосується, наприклад, формування «зеленого міста» або «розумного» чи «креативного». «Зелене місто» (green city) – це місто з енергозберігальними технологіями, еко транспортом, із великою кількістю зелених насаджень. «Розумне місто» (smart city), як альтернатива індустріальному, є ефективним і високотехнологічним із використанням інноваційних технологій (Федонюк, Федонюк, 2018), а також залучення громади до розумного формування міського простору.

На сьогодні індустрія послуг, зокрема у сфері культури, розвивається швидкими темпами. У цьому контексті Лендрі Ч. пропонує такий тип міст, як «креативне місто» (creative city), під яким він розуміє місто, що зосереджене на індустрії культури, що зробить його унікальним, особливим, як для жителів міста, так і для туристів (Урбаністична Україна... С. 341–342).

Те, що місто стає «містом життя», а не лише «ринковою площею», підкреслено і в експертних опитуваннях. У сучасному місті все більше посилюється суб'єктність міського життя й водночас зростає роль громади, а не окремого її члена. Це призводить, з одного боку, до збільшення кількості життєвих ролей, які постійно змінюються, а з іншого – чіткіше простежуємо поділ на умовно «активних» та «пасивних» жителів міста. Якщо «пасивним» характерним залишається сподівання на те, що їхні проблеми розв'яже держава, міська влада, тобто хтось інший, то для «активних» – навпаки. Вони прагнуть розв'язати проблеми міста власними зусиллями або заручаючись підтримкою органів влади, бізнесу чи інших інституцій (Проект «Культура повсякденності»). В Україні така активність має прояв у реформі децентралізації або якоюсь мірою – у створенні та поширенні ОСББ. В останніх жителі будинків самостійно вирішують питання, які стосуються їх проживання.

Серед головних проблем сучасного міста, на думку експертів, є екологічні, пов'язані з його забрудненням від промислових закладів, транспорту, а також відсутність довірливих відносин між жителями міста, бізнесом та владою. Хоча, на нашу думку, такий діалог ведеться і є конкретні його результати, імовірно, що не в усіх українських містах.

Вагому роль у сучасному місті відіграють культурні історичні чинники, зокрема ті, які стосуються історичної пам'яті, збереження історичних пам'яток, установа нових пам'ятних споруд для увіковічнення значимих подій сьогодення.

На думку Н. Міхно, пам'ять сучасних міст можливо розділити на три хронологічні пласти: дорадянський, радянський і національний. Саме останній зараз найбільше актуалізується, оскільки має націєцентричний характер. Але така хронологічність не є строго в рамках конкретних років, оскільки в межах останнього пласту (національного) актуалізовано пам'ять про Голодомор, практики «позаказаченої пам'яті», увіковічненні героїв Небесної Сотні (Міхно, 2017, с. 189). Кожен з історичних періодів залишав свій слід у символіці того чи іншого міста, але для багатьох із них на сьогодні властиві процес декомунізації, деідеологізації та націєтворчі процеси, що полягають у зміні символіки, розставленні інших акцентів, підкресленні героїчності подій реальності.

Це тією чи іншою мірою формує також і образ сучасного міста. Хоча все більше, коли піднімається тема образу міста, акцентовано увагу на його привабливості як для жителів, так і для туристів. На думку І. Козлової, важливим завданням постає з'ясування чинників, що впливають на сприйняття туристами того чи іншого міста. Як підкреслює науковець у своєму дослідженні, у певному

історичному періоду здійснюється той чи інший культурний або історичний акцент. Зокрема, досліджуючи путівники по Львову польського, радянського й сучасного періодів, дослідниця зауважує також різне сприйняття Львова. За польського періоду місто сприймали як культурний центр, у радянський – як промислове, а сучасний Львів є більше туристично орієнтованим (Козлова, 2017, с. 227–228).

Розглядаючи місто в контексті міської ідентичності, можемо відзначати його унікальність і відчуття малої батьківщини або акцентуючи увагу на міській ідентичності як локальній ідентичності, підкреслюючи особливу відповідальність за долю міста як способу об'єднання міської спільноти задля розв'язання спільних міських проблем (Баласанян, 2017, с. 47).

Тому постає необхідність у з'ясуванні ролі мешканців у житті власного міста: чи беруть вони участь у розв'язанні міських проблем; якщо так, то яким чином; які проблеми для них є першочерговими; хто їх має розв'язувати; ставлення до власного міста в цілому. Наскільки місто є привабливим для проживання, що найважливіше в місті? Для цього звернемося до результатів деяких соціологічних досліджень. Наприклад, жителі м. Львова досить високо оцінили якість власного життя (3,31 за 5-бальною шкалою) і середовищний та особистісний комфорт – відповідно, 3,43 та 3,18 %. Тому не дивно, що 93 % опитаних пишуться тим, що живуть у Львові. Думку про задоволеність своїм життям у місті підтверджує й теза про те, що близько 50 % опитаних вважають, що їхнє життя залежить безпосередньо від них самих (Соціальний моніторинг якості життя у Львові).

Як показують результати іншого соціологічного дослідження, лучани теж дуже люблять своє місто, передусім за його зручність, комфортність і компактність, відповідно, 4,3; 4,2 та 4,15 за 6-бальною шкалою. Пріоритетними сферами розвитку для лучан є спорт (4,39 із 6 балів), освіта, наука (4,36) і культура (4,31). С. Сальнікова зазначає: у Луцьку важко професійно реалізуватися, хоча місто має потенціал, проте не використовує його (Сальнікова, 2018, с.44, с. 50-51).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналізуючи особливості функціонування сучасного міста, потрібно звертати увагу на, по перше, його реальний стан, динаміку, перспективні напрями, які сприятимуть зростанню міста не лише чисельно, але й соціально та культурно; по-друге, на роль мешканців у житті міста й привабливість міста безпосередньо для них; по-третє, зацікавленість бізнесу, громадських структур у розбудові міста. Розглядаючи перспективність того чи іншого напрямку в місті, імовірно, потрібно враховувати сукупність чинників: урбаністичні, культурні, історичні, соціальні тощо. Кожне місто, на нашу думку, має потенціал у власному розвитку. Головне зуміти використати його на благо міської спільноти й міста. У сучасних умовах об'єднання зусиль міської спільноти, влади, бізнесу для розширення можливостей міста в реалізації різноманітних проєктів є оптимальним вирішенням міських питань.

Джерела та література

1. Баласанян, В. Г. (2017). Локальна ідентичність як механізм солідаризації громадян в умовах великого міста (на прикладі м. Одеса). *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*, Вип. 11, С. 45–53.
2. Козлова, І. В. (2017). Образ міста Львова у часовій ретроспективі: зміна символічних акцентів (на прикладі аналізу туристичних путівників). *Український соціологічний журнал*, Вип. 17–18, № 1–2, С. 219–228.
3. *Місто. Соціологічна енциклопедія* (2008). Уклад Городяненко В. Г. Київ: Академвидав, С. 233.
4. Міхно, Н. К. (2017). Семантика «радянського/пострадянського/українського» в просторі сучасного українського міста: досвід ментального картографування. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*, Вип. 39, С. 188–193.
5. *Проект «Культура повсякденності». Настоящее и будущее города*. Опрос экспертов. Доступно 10.10.2018 с <https://snob.ru/selected/ntry/104070>
6. Сальнікова, С. А. (2018). Соціальна діагностика міста Луцька в рамках розробки стратегічного плану його розвитку. *Соціологічні студії*, № 1 (12), С. 42–51. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-42-51>
7. *Соціальний моніторинг якості життя у Львові 2017* (2017). Доступно 11.09.2018 на <http://www.city-institute.org/index.php/uk/doslidzhennia/184-sotsialnyi-monitorynh-iakosti-zhyttia-u-lvovi-2017>
8. *Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін*: монографія (2017). За ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Вид-во «Фенікс», 438 с.

-
9. Федонюк, А., Федонюк, Ю. (2018). Безпекові аспекти системного інформаційно-технологічного проекту «Розумне місто Луцьк». *Соціологічні студії*, 1(12), С. 52–56. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-52-56>

References

1. Balasarian, V. (2017). Local identity as a mechanism of solidarity of citizens in a large city (for example Odesa). *Bulletin of Lviv University*, Vol. 11, P. 45–53.
2. Kozlova, I. (2017). The image of the city of Lviv in the retrospective: the change of symbolic accents (for example, the analysis of tourist guides). *Ukrainian Sociological Journal*, Vol. 17–18, No 1–2, P. 219–228.
3. *The city. Sociological encyclopedia* (2008). Compiler Horodianenko V. H. K.: Akademydav, P. 233.
4. Mikhno, N. K. (2017). Semantyka «radianskoho/postradianskoho/ukrainskoho» v prostori suchasnoho ukrainskoho mista: dosvid mentalnoho kartohrafuvannia. *Bulletin of National V. N. Karazin University of Kharkiv. Series «Sociological studies of Contemporary Society: Methodology, Theory, Methods»*, Vol. 39, P. 188–193.
5. *The project «Culture of everyday life». Present and future of the city*. Expert survey, Retrieved October 10, 2018 from <https://snob.ru/selected/ntry/104070>
6. Salnikova, S. (2018). The Social Diagnostic of Lutsk City in the Framework of Creation of the Strategic Plan of its Development. *Sociological Studios*, 1 (12), P. 42–51. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-42-51>
7. *Social monitoring quality of life in Lviv 2017* (2017), Retrieved September 11, 2018 from <http://www.city-institute.org/index.php/uk/doslidzhennia/184-sotsialnyi-monitorynh-iakosti-zhyttia-u-lvovi-2017>
8. *Urban Ukraine: in the epicenter of spatial change: a monograph* (2017). By edition: K. Mezentseva, Ya. Oliinyka, N. Mezentsevoi. Kyiv: Vydavnytstvo «Feniks», 438 p.
9. Fedoniuk, A., Fedoniuk, Yu. (2018). Safety Aspects of the System Information and Technology Project «Smart City of Lutsk». *Sociological Studios*, 1(12), P. 52–56. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-52-56>